

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המחלקה ללימודים רב-תחומיים, החטיבה לפולקלור

מבוא לתרבות עממית – תשע"ז

קורס חובה שנתי- 4 נק"ז

מרצה: ד"ר חגית רפל

סילאבוס

יום ב' 12-14

שעת קבלה: כל יום ב' בין 11 - 12, בבניין 74 חדר 303, בתיאום מראש.

כתובת דואר אלקטרוני: hagitr@saad.org.il

נא לפנות במייל על פי כללי הנימוס המקובלים- פתיחה וסיום מנומסים, הצגת הסטודנט/ית, הקורס וסיבת הפנייה בקיצור. אין מקום לשימוש באימוג'ים למיניהם וכו'...

תיאור הקורס

הקורס יעסוק בהגדרות היצירה העממית וקשריה לתחומי מדע מגוונים כאנתרופולוגיה, סוציולוגיה, ספרות ועוד. נבחין בין סוגי הפולקלור השונים: פולקלור חשיבתי (אמונות, מנהגים, חגים וטקסים), פולקלור שמיעתי (פרוזה עממית, שירה עממית וז'אנרים נוספים), פולקלור חזותי (תרבות חומרית, אומנות עממית).
נכיר אסכולות שונות בחקר הפולקלור וניישם את עקרונותיהם בניתוח היצירה העממית לסוגיה. כן נדון בפולקלור בן-זמננו בארץ ובעולם, ובניסיונות לייצר פולקלור באופן מלאכותי.

פרשיות לימודים

1. הגדרות ותיחום, בין תרבות עממית לתרבות ממסדית
2. פולקלור חשיבתי: בין דין למנהג עממי, בין אמונה מחייבת לאמונה עממית, הדגמת הסוגים השונים ודרכי ניתוחם על- פי אסכולות שונות בחקר התרבות העממית.
3. הטקס העממי: מאפייניו של טקס המעבר על פי ואן גנפ וויקטור טרנר. הדגמה- טקס החלאקה בהר מירון.

4. החג העממי: סוגי חגים וגלגוליהם לאורך הדורות: חגים דתיים, היסטוריים, קרנבלים, חגים משפחתיים וקהילתיים.
5. הפולקלור החזותי ומאפייניו: הדגמה על פי מגזרות המזרח, רקמה בדואית, אומנים יפניים המוגדרים כ"אוצרות אנושיים".
6. הפולקלור השמיעתי לסוגיו: הגדרות ומאפיינים. הכרת הסוגים הבולטים. נתמקד בז'אנרים שאיננו לומדים בקורס הספרות העממית כגון: הבלאדה, הרומנסה והשיר העממי.
7. לסיכום הקורס נדון במושג "המצאת המסורת" (הובסבאום) וביישומם בתרבות העממית הישראלית.

דרישות הקורס

נוכחות פעילה ורציפה בשיעורים. אין להיעדר יותר משלושה שיעורים במהלך הסמסטר, ללא סיבה מוצדקת. חיסור של יותר משלושה שיעורים בסמסטר יגרור את ביטול הקורס. קריאת מאמרים לקראת כל שיעור והשתתפות בדיון עליהם.

רשות: על כל סטודנט להגיש רפראט (הרצאה) על אחד המאמרים מן הביבליוגרפיה. הציון על ההגשה- בונס של 3 נקודות נוספות לציון הסופי.

יציאה לסיור מודרך בן יום אחד (פרטים נוספים יינתנו במהלך הקורס). ההשתתפות בסיור- חובה.

הגשת תרגיל בסיום סמסטר אי- שמשקלו בציון הסופי- 30%. הגשת התרגיל היא תנאי הכרחי

כדי לגשת למבחן הסופי.

רשות: הרצאה על מטלת האמצע. בונס על ההרצאה- 2 נקודות נוספות בחישוב הציון הסופי. מבחן סיום על החומר הביבליוגרפי ועל השיעורים. משקלו של המבחן בציון הסופי- 70%. ציון עובר- 60.

בהצלחה!

רשימה ביבליוגרפית

(הרשימה מסודרת על-פי סדר הקריאה המומלץ)

חלק מן המאמרים הם קריאת רשות בלבד.

סמסטר א'

הגדרות ראשונות

1. ד. נוי "פולקלור- הגדרה ותיחום", עד עצם היום הזה, ת. אלכסנדר (עורכת), רמת-גן תשנ"ג, עמ' 17 – 38.
2. בן-עמוס דן, "הגדרת הפולקלור בהקשר של תרבות", הספרות ג' (1973), עמ' 416 – 427.
3. ו. א. הבילנד, אנתרופולוגיה תרבותית, אוניברסיטה פתוחה: תל-אביב 1999, עמ' 48 – 67. ("מהי תרבות?").
4. אליאור ר. "חינוך לתרבות בחברה רב-תרבותית", בתוך: מ. ברלב (עורכת), חינוך לתרבות בחברה רב-תרבותית: סוגיות בהשתלמויות מורים, ירושלים 2000, עמ' 41 – 50.
5. קמה ע. פירסט ע. על ההדרה: ייצוגים תקשורתיים של "אחרים", תל-אביב 2015.

משמעותם של טקסים

6. א. שטשניידר, "קנו לי כלה": עסקות חליפין בין חיים למתים בנישואי בובות הכלה של צפון יפן, בתוך: מ. אדר-בוניס (עורכת), משפחות בראייה סוציולוגית ואנתרופולוגית, (המקראה), הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, רעננה 2007, עמ' 7 – 36.
7. נ. רובין, ראשית החיים- טקסי לידה, מילה ופדיון הבן במקורות חז"ל, תל-אביב 1995, עמ' 13 – 31.
8. ל. ענתבי-ימיני. "טהרה במעבר- נשים יהודיות ממוצא אתיופי בישראל", בתוך: מ. שבתאי ל. קסן (עורכות), "מולועלם": נשים ונערות יוצאות אתיופיה במרחבים, עולמות ומסעות בין תרבויות, ללא ציון מקום, 2005, עמ' 34 – 48.
9. ה. גולדברג, "שבירת כוס בחתונה: ראייה אנתרופולוגית פרשנית", בתוך- ישראל: אנתרופולוגיה מקומית, (א. אבוהב וחוב', עורכים), תל-אביב 1998, עמ' 595 – 608.
10. ש. בר-צבי, ע. אבו-רביעה וג. קרסל (עורכים), קסם הקברים- מנהגי אבלות ופולחן צדיקים בקרב בדואי הנגב, תל-אביב ובאר-שבע, 1998. (הפרק הראשון).

11. ת. כתריאל, מילות מפתח: דפוסי תרבות ותקשורת בישראל, תל-אביב תשנ"ט, עמ' 116 - 130 (פרק ששי - "רטוריקה בלהבות").

החג

12. R. J. Smith, "Festivals and Celebrations", in: Folklore and Folklife- An Introduction, R. M. Dorson (ed.) Chicago and London 1972, pp.159 – 172.
13. ר. פרומן "מה עושים בחגים? החילונים והחגים היהודיים", בתוך: לא להאמין: מבט אחר על דתיות וחילוניות, א. קליינברג (עורך), תל-אביב 2004, עמ' 205 – 263.
14. ח. שוהם, נעשה לנו חג: חגים ותרבות אזרחית בישראל, ישראל 2015, עמ' 80 – 131 (הפרק על ט"ו בשבט והמצאת המסורת).
15. י. י. יובל, "פסח ופסחא: מפגש ומחלוקת בין יהדות לנצרות", בוך: נ. בן-יוסף (עורכת), לחם בקרב דתות ועדות בישראל, ירושלים 2006, עמ' 83 – 99.
16. שרעבי ר. חג המימונה: מן הפריפריה אל המרכז, תל-אביב 2009.

סמסטר ב'

פולקלור חזותי

17. ב. יניב, "מגזרת המזרח", מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי ג' (תשמ"ב), עמ' 105 – 112.
18. ש. צבר "לתולדות מנהג משלוח כרטיסי 'שנה טובה' והתפתחותו האומנותית", מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי יט-כ (תשנ"ז-תשנ"ח), עמ' 85 – 110.
19. מ. צור, י. דניאלי (עורכים), יוצאים בחודש האביב: פסח ארץ-ישראלי בהגדות מן הקיבוץ, ירושלים תשס"ד, עמ' 10 - 43.
20. ה. סלמון, "רקמות 'גובלן' בישראל: לפיתוח קטגורית 'חפץ מעבר' בחקר תרבות חומרית", בתוך: מרקמים: תרבות, ספרות, פולקלור- לגלית חזן רוקם, ה. סלמון, א. שנאן (עורכים), ירושלים 2013, עמ' 691 – 714.

רפואה עממית

21. ע. אלקרינאוי, אתנו-פסיכיאטריה בחברה הבדואית-ערבית בנגב, תל-אביב 2000, עמ' 18 – 33 (פרק המבוא), עמ' 111 – 141 (פרק ו'- הדרווישים).
22. בילו נ. "אסלאי, דיבוק, זאר : נבדלות תרבותית והמשכיות היסטורית במחלות איחוז בקהילות ישראל", פעמים 85, (תשס"א), עמ' 131 – 148.

פולקלור שמיעתי

23. . ת. אלכסנדר-פריזר, מעשה אהוב וחצי : הסיפור העממי של יהודי ספרד, ירושלים ובאר-שבע תש"ס, עמ' 387 – 394 (הפרק על אמנות ההצגה של המספר).
24. ע. יסיף, סיפור העם העברי : תולדותיו, סוגיו ומשמעותו, ירושלים תשנ"ד, עמ' 122 - 137. (חלק מן הפרק (על האגדה).
25. ב. בטלהיים, קסמן של אגדות ותרומתן להתפתחותו הנפשית של הילד, תל-אביב 1987, עמ' 9 – 28.
26. ו. מדר, "מה אמר לך המוות כאשר בא? קינות נשים מתימן בהקשרן התרבותי", פעמים 103 (תשס"ה), עמ' 5 - 54.
27. ט. אלירם, בוא שיר עברי : שירי ארץ ישראל- היבטים מוזיקליים וחברתיים, חיפה תשס"ו, עמ' 16 - 31.

בהצלחה!